

Uit het vrije Nederland, dat eens gastvrijheid verleende aan allen die om het geloof werden gejaagd, moesten deze scharen, meestal gerecruteerd uit de „kleine luiden“, wijken, mede wijl zij belemmerd werden in de vrije uitoefening van hun godsdienst, ook omdat zij door de „welkenkende“ standen werden geschuwd als paria's en bovendien door dat zij hunne kinderen niet konden „onderwijzen of helpen onderwijzen“ naar de belofte bij den doop in oprechtheid gedaan. Hoewel er ook van de „gemengde“ hoop met hen medetrokken, was de meerderheid hunner afkomstig uit de kringen der Afgescheidenen. Toen heeft ons land van de nijverste, van de meest pitlige en vrome zijner inwoners zien henentrekken, spottend hen nawijzende of in ellendig Parizoïsme hun doen afkeurende. Voor hen was geen plaats in de geliberaliseerde „Vaderlandsche Kerk“, maar toch had nog één harer predikanten den moed om een allermagerst preekje uit te geven onder den titel: De Landverhuizing. De man was nog wel Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw. In het voorbericht zegt de Eerwaarde: gelijk overal, zoo zijn het ook hier (in het land van Heusden en Altena) bijna uitsluitend Afgescheidenen, die tot de landverhuizing eene beslissende neiging toonen. Met het oog op Amerika zegt de ridder van de droeve figuur — Amerika is zóó ver! en die er heen willen, zóó weinig in staat om juist te zien! Ja juist, eerwaarde, en daarom werd een man, een held, wel geen geridderde door den koning, maar die hij de gratie Gods een ridderziel bezat, gedrongen om mede uit te varen. Nauwelijks hersteld van een ernstige typhusziekte, of hij openbaarde aan zijn beminden en beminnelijken zwager Brummelkamp, met wien hij werkzaam was tot de opleiding van aanstaande predikanten aan de Theologische School te Arnhem, zijn vast besluit om zelf mede te verhuizen en dat alleen omdat hij voelde, dat de landverhuizers anders zouden zijn als schapen zonder herder. Een schrijver, die van uit het donker der anonymiteit zijn giftige pijlen afschiet op de Afgescheidenen en het vooral gemunt heeft op Brummelkamp en Van Raalte, insinueert, dat die heeren en met hen ook nog andere Afgescheiden dominees, begrijpende dat het met hun actie en gemeenten op nul uitloopen zou, vreesende dat de stroom der Scheiding in het zand zou verloop en verstikken, nu een ontkomen zochten naar Amerika. 't Is tot mindere schande voor het nageslacht van dezen anonymus maar te hopen, dat zijn naam niet bekend is geworden, anders zou hem nog een plaats moeten worden geruild onder de laster- en leugenprofeten. Edele motieven dreeven de landverhuizers zoowel als hun leiders, toen zij zochten naar een oord der ontkoming, dat zij als een Pella aanzagen, om zich er te bergen ten dage van druk en kwade bejegening.

Ik denk er niet aan om te ontkennen dat de oeconomische omstandigheden dier jaren ook het hare hebben bijgedragen, dat men allerwege, zoowel hier als in Duitschland, dacht aan verhuizing. De belastingen waren zoo hoog, het werk zoo schaarsch, de verdiensten zoo gering, de winter van '44 tot '45, zoo lang en zoo bang en de aardappelziekte werd zoo gevreesd; natuurlijk, dat alles heeft mede den doorslag gegeven, deed den evenaar door het huisje gaan en de schaal overslaan; maar drukte dan dit alles alleen maar op de Afgescheidenen? Wel behoorden dezen voor het meerendeel tot de meer eenvoudige lagen des volks, doch waren die standen soms niet vertegenwoordigd onder de andere kerkelijke gezindten? Deze vraag te stellen is naar reeds beantwoord. Nevens de reeds genoemde beweegredenen was er voor deze lieden één hoofdmotief. Menschen die in die dagen van het Nederland op zijn allersmalst, van de liberalisten op hun aller benoemdste, den moed hadden om zooveel op zich te nemen, waaraan de anderen met het uiterste van hun vinger niet raakten; menschen die spot en hoon wilden dragen om God naar te mogen dienen naar de behoefte van het nieuwe leven in hen gelegd; menschen die van hun schamel inkomen nog zooveel wilden afzonderen, opdat zij eigen Kerk en leeraar konden onderhouden; menschen die voor dat alles menigmaal clandestien en positie er aan moesten geven, omdat de verdraagzame burgers van het toenmalig verdraagzaam volkje van dit land zulke vrome lieden niet verdragen kon; menschen, die ook nog hun belastingpenningen op moesten brengen, opdat de kinderen van hun vervolgers goedkoop of gratis onderwijs konden ontvangen; zulke menschen waren niet van het slag dat bij de pakken gaat nederzitten, starende naar het Westen, al zuchtende: Amerika is zóó ver voor zulke onontwikkelde en arme menschen als wij zijn. Neen. Die zoo spraken, die bleven in het oude Europa. Amerika zou ook niets dan last hebben gehad van deze kleinkinderen van het pruikeengeslacht en zij, de enghartige vervolgers, de lijdelijke klagers, zij zouden in 't vrije Amerika niet hebben kunnen aarden. Wie zouden ze daar kunnen vervolgen en met vuil smijten? Dat slag van lieden bleef thuis en las de preekjes of luisterde naar de redevoeringen van hen die de lof der verdraagzaamheid van die onverdraagzamen zongen. De Afgescheidenen, zij werden met hun leiders bezield door hogere beginselen, die hun bedillers niet eens vermoedden, nog minder verstonden. Hoofdmotief voor den trek was „naar 't Woord Gods te leven met vrijheid van

godsdienst, om het kruis op te voeden naar dat Woord, en om tot zegen te zijn voor het Rijk Gods.“

Brummelkamp en Van Raalte, deze beide geliefden, zwagers, nauw aan elkander verbonden, onderscheiden van karakter, één van geest en streven, zij wisten van de kerkelijke toestanden in Amerika niet veel. Wie wist hier daarvan veel af? De zelfgenoegzame „Vaderlandsche Kerk“ had het karakter verloren dat voormaals de Classis Amsterdam zozeer had gesierd.

Brummelkamp en Van Raalte schreven een open Brief „aan de geloovigen in de V. S. van N. A.“ gedateerd, Arnhem, 1846. Zij hadden den Koning der Kerk lief en vertrouwden van den Heiland dat Hij ook in Amerika had, die in Hem geloofden. Die brief zou wel aan zijn adres bezorgd worden! Hij kwam aan zijn adres, want hij werd afgedrukt in de „Christian Intelligencer“ van 15 Oct. 1846! Het geroep van deze mannen drong door tot het oor der nazaten van de eerste kolonisten en vond weerklink o.a. bij een predikant van de „Reformed Protestant Dutch Church.“ Dr Isaac N. Wijkoff te Albany, een minzaam en ijverig leeraar, die reeds in hetzelfde jaar eene vereeniging vormde om Nederlandsche landverhuizers met raad en daad te steunen. Zoo zouden Afgescheiden emigranten in aanraking komen met de Gereformeerde Kerk van Noord-Amerika.

G. KEIZER.

BOEKBESPREKING.

Eens Pelgrims Reize naar de Eeuwigheid, door John Bunyan. Bredée's Familie-Bibliotheek no. 8. J. M. Bredée's Boek- en Uitg.-Mij. — Rotterdam. 'n „Onsterfelijk“ boek in handige uitgave.

HEPP.

Het Zevende-Dags-Adventisme en de Sabbat, door Joh. de Heer. Zoeklicht-Serie no. 12. Joh. de Heer. — Rotterdam.

De schrijver is zelf zevende-dags-advenciaal geweest, maar acht het een verlossing, dat hij er aan ontkomen is. Hij heeft interessante kijkjes op de propaganda van deze secte. Met pakkende argumenten en op waardige wijze bestrijdt hij haar. Wie met deze sectaristen te doen krijgt, verzuime niet, dit boekje te lezen. Het tegenwoordig standpunt van den schrijver komt er nog niet zoo in uit, wat we een aanwinst achten.

HEPP.

PERS-SCHOUW.

Nog eenige recensies.

Hier laten we nog eenige recensies over onze „Reformatie“ volgen.

„De Heraut“:

Het plan is, zooals men ziet, grootsch opgevat. Gaarne roepen wij dit nieuwe blad een hartelijk welkom toe. Het is uitnemend, dat de gedachten, die ook in dezen kring leven, tot uiting komen. En tegenover veel wat in ons kerkelijk leven metterdaad te conservatief was, te versteend, zich te veel vastklemmend aan oude vormen, kan het goed zijn, dat de vensters van het huis worden opengezet en een nieuwe wind door de kamers waait. Met belangstelling wachten we af, in welke nieuwe banen dit blad ons kerkelijk leven leiden zal.

Het eerste nummer, ons toegezonden, is rijk aan inhoud en uitnemend verzorgd.

Zalk een blad is metterdaad een aanwinst voor onze Christelijke pers.

„Oude Paden“:

Wij begroeten de verschijning van dit zusterblad met vreugde. Het heeft de bedoeling de door de reformatie aangegeven lijnen van onzen tijd door te trekken, en daarbij rekening te houden met de vraagstukken, die thans op den voorgrond treden. Het wil dus waken voor versteening. Ook leiding geven aan de beweging der „jongeren“ voor zoover dezen op den bodem der heilijden staan. Het eerste nummer geeft voornamelijk een program van werkzaamheden aan en licht dit naar verschillende zijden toe. Zien wij het wel in, dan is het blad voornamelijk bestemd voor de intellectuelen, die zich rekenschap van de diepere levensvragen geven en in aanraking met de tegenwoordige geestesstroomingen komen. Toch zal het blad ook heel wat geven voor de minder wetenschappelijk onderlegden. Zoo vinden wij er rubrieken in onder de hoofdes: Uit de Schrift, Kerkelijk leven, Uit het politieke en sociale leven, Zending en Evangelisatie. Aan een jongeren tijdgenoot. Uit de buitenlandsche kerken, enz. Moge het de redactie gelukken onder 't Heeren zegen mede te arbeiden, niet slechts aan de verbreiding, maar, zooals er in den koop staat, ook aan de ontwikkeling van het Gereformeerd leven!

„Friesch Dagblad“ gelooft, dat er aan een blad als het onze dringend behoefte bestond en zou het een ramp achten voor ons Gereformeerd leven, als het weer verdwijnen moest. Maar het heeft ook een opmerking.

Een opmerking hebben we wel.

Deze:

De redacteuren en medewerkers zijn op enkele uitzonderingen na THEOLOGEN.

Nu zijn dat ongetwijfeld knappe menschen.

Maar... ze weten toch niet alles.

Was het daarom niet beter geweest, ook niet-theologen aan de redactie van „De Reformatie“ te verbinden?

Dat enkelen als medewerker zijn aangezocht, bewijst reeds, dat er geen principieel bezwaar kan zijn. Bovendien eischen rubrieken als Sociaal Leven, Litteratuur en Kunst een zóó veelzijdige ontwikkeling, dat één man deze op den duur niet voldoende verzorgen kan.

Maar de practijk zal in dezen wel leeren hoe 't moet.

Voorloopig bevelen we 't blad gaarne aan.

Ieder die op de hoogte wil blijven, die ontwikkelende, en toch pakkende lectuur op kerkelijk gebied wil lezen, neme „De Reformatie“.

„Er zijn al zooveel kranten, zegt deze of gene.“

Dat is waar.

En kunt ge die niet alle lezen, zooals vanzelf spreekt, kies dan de beste en de meest voor u geschikte uit.

„De Reformatie“ zal daarvan één zijn.

Dat is toch wel wat ondeugend gezegd: theologen zijn knappe menschen, maar... ze weten toch niet alles. Wij zouden daarop met Eliza kunnen antwoorden: „Ik weet het ook wel; zwijgt gij stil.“ Toch zou dit „t. Friesch Dagblad“ niet bevredigen. Daarom wil ik hierbij nog enkele kantteekeningen maken. Reformatie is allereerst een kerkelijk begrip. Daaruit volgt vanzelf, dat theologen wel de eerst aangewezenen zijn om hierin hun stem te laten hooren. Voorts hebben we het genoeg een zevental hoogst bekwaame niet-theologen onder onze redacteuren en medewerkers te rekenen en naar den goeden regel behoort men niet alleen te tellen, maar ook te wegen, nietwaar? Eindelijk zou ik den raad willen geven eens een poosje de ontwikkeling van ons blad aan te zien, eer men in deze aangelegenheid een oordeel velt. Een redactie mag vanzelf niet uit de school klappen. Maar dit mag ik wel verzekeren, dat de medewerking van niet-theologen haar zeer welkom is. Hoe men licht een beetje voorbarig kan worden bewijst „Reformatia“, die zich reeds in onze kolommen deed hooren. Zij verwonderde er zich over, dat tusschen zooveel „koene mannen“ zich geen enkele vrouw bevond. Zij maakte daaruit vragenderwijs een onjuiste gevolgtrekking. Want, behalve wat ik daarover reeds schreef, berichtte de secretaris van ons Moderamen mij, dat eenigen tijd geleden al gepoogd was een medewerkster — en niet de eerste de best — aan ons blad te verbinden, maar deze kon haar steun, voorloopig althans, niet toezeggen. Men bedenke, dat onze „Reformatie“ in haar eersten groei is en hebbe daarom een weinig geduld.

Anonymiteit in de pers.

Een persschouwer stelt vanzelf veel belang in alles wat op de pers betrekking heeft. Daarom volgt hij met interesse het journalistencongres, dat dezer dagen in Rotterdam wordt gehouden en waarop ook over bovenstaand onderwerp gehandeld wordt. Ik denk, dat dit niet alleen een persschouwer, maar ook vele lezers interesseert, omdat dit punt den laatsten tijd nog eens ter sprake is gekomen. Ook in onze kringen, vooral in verband met wat de „N. Rot. Ct.“ in haar Kerknieuws-rubriek mensde zich te mogen veroorloven. De heer Lesturgeon van de „Nieuwe Courant“ dan is een voorstander van afschaffing der naamloosheid, de heer Johan de Meester van de „N. Rot. Ct.“ een verdediger der anonymiteit.

Merkwaardig is het standpunt, dat de „N. Rot. Ct.“ in deze inneemt. Zij houdt een belangrijk pleidooi voor de eenheid van het dagblad.

Een dagblad is eene eenheid; het is geen vrije tribune, vanwaar ieder, die zich daarop maar een oogenblik plaatsruimte weet te veroveren, zijne meening aan de massa verkondigen kan. Het dagblad moet zijn een harmonisch geheel, waarin op maatschappelijk, geestelijk en zedelijk gebied eene bepaalde richting wordt aangegeven.

En tegen het argument van den heer Lesturgeon, dat een hoofdredacteur toch niet alles van te voren kan keuren, voert het aan:

De hoofdredacteur, al is hij op eenheid van het dagblad, dat onder zijne leiding staat, bedacht, heeft niet alles te voren te lezen. Eenheid van het dagblad beteekent immers niet, dat alle artikelen, die in de krant verschijnen, precies zoo luiden, zooals zij gehuld zouden hebben, als de hoofdredacteur ze zelf geschreven had. Wie naar eenheid in het dagblad streeft, tracht niet ernaar, aan de krant het voorkomen te geven, alsof alle artikelen uit één pen zijn gevloeid. Er moet zijn eenheid van beginsel, van strekking, harmonie in de algemeene lijnen, die in het dagblad worden aangewezen. Deze eenheid kan worden verkregen door het dagelijksch verkeer van den hoofdredacteur met de overige redactieleden van de courant, en de uitwisseling van gedachten, die daarbij plaats heeft; doordat de leden der redactie in gevallen van twijfel met den hoofdredacteur overleg komen plegen, hem, zoo noodig, het geschrevene nog te voren laten lezen en aan zijn goedkeuring onderwerpen. Eenheid moet in de krant worden verkregen, niet doordat de redactieleden er maar op los schrijven, waarna dan de hoofdredacteur het geschrevene overeenkomstig zijn inzichten pasklaar kan maken voor den druk, en als eene soort oppervrager fungeert, maar doordat hoofdredactie en redactie elkaar hebben leeren begrijpen en zich met elkaar over de aangelegenheden van den dag verstaan.

Wanneer zoo de eenheid begrepen wordt, zullen de leden der redactie van een dagblad inderdaad zijn wat zij moeten wezen: de voornaamste geestelijke medewerkers van de krant, die eigen verantwoordelijkheid dragen tegenover den leider van het blad, en niet schrijfmachines en copisten met een controleur in den rug. Zoo opgevat krijgen de medewerkers de noodige vrijheid, waarmee aan het geschrevene karakter en persoonlijkheid kan worden gegeven, en waardoor in het geschrevene het leven komt, dat een goed dagbladartikel behoort te hebben.

Voor vraag ik „Gerefor hier van ken alle geest van zijde“ v is dit n impasse passage:

De blad, ook voorn dat oord ma de u paalc dere van stuk, partij Cassi geeft welk blijft den kel : zoo staan congt

Intuss het dagb het kerk zelden g krant ov stelde ric nog opm

De niet list, voren zoude dag teeke de M

Me of ve zijn t uting collec het a die h publi zou i indie schap heid van r dar z werd. gij ge zagt „Wie artike Menig en zij dan t

Behoor ste zorg voor het dagblad. over het dan hoof pondentie andere co tis“, dat den persa ver, ook den door

Nog al De „G Confessio

Tag reis t dooda op de „Het nis ho ex or verlij vergoe Vrie tijd is om h

In „Des Om den H gelanc In I persor gemaas Ten steeds In I vrouw de hie In 7 anders wijze leura